

В умовах становлення українського фондового ринку багаторічний досвід іноземних інвесторів та корпорацій може бути використаний вітчизняними компаніями.

Література

1. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006.
 2. Aswath Damodaran 'Corporate Finance: Theory and Practice'. Wiley and Sons, 2nd edition 2001.
 3. <http://www.sifma.org> — Securities Industry and Financial Markets Association.
 4. <http://www.investopedia.com> — Financial encyclopedia.
- Стаття надійшла до редакції 15.01.2008 р.*

УДК 336.71

М. П. Гойванюк,
асистент кафедри банківської справи,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ

В данной статье определено значение процессу регулирования банковской деятельности та особенности функционирования банковских учреждений. Рассмотрена и проанализирована суть и употребление терминов — «регулирование банковской деятельности» и «банковский надзор и контроль». Также рассмотрена современная организационная структура службы банковского надзора Национального банка Украины.

This article the important of the process of regulation of banking activity and the particular features of functioning of banking with are defined. The idea and the usage of such terms like «regulation of banking activity» and «banking supervision and control». Also the modern organizations structure of the Banking surveillance Department of NBU is shown.

Ключові слова: *Національний банк України, регулювання банківської діяльності, банківський нагляд, організаційна структура банківського нагляду.*

У наш час неможливо уявити банківську діяльність без державного регулювання та нагляду. Необхідність банківського регулювання визначається особливою роллю банків у економічній системі країни та специфікою їх діяльності як комерційних структур.

Роль банків в економічній системі визначається їх основними функціями і може бути зведена в узагальненому вигляді до наступних положень. По-перше, банки виступають найбільш знач-

© М. П. Гойванюк, 2008

ними акумуляторами грошових коштів (заощаджень) у суспільстві. По-друге, банки є важливим джерелом фінансування економіки, на ефективність якого в значній мірі впливає їх кредитна політика. По-третє, банки як розрахункові центри відіграють важливу роль у безперерйному функціонуванні платіжної системи. По-четверте, банки беруть участь у створенні кредитних платіжних засобів, активно впливають на масу грошей в обігу та їх стійкість. Дестабілізація діяльності банків на будь-якому з цих напрямів здатна порушити стабільність функціонування економіки країни в цілому.

Саме тому у всьому світі банки підлягають державному нагляду і незалежному контролю.

Зупинимось на питанні про сутність та вживання термінів «банківське регулювання» та «банківський нагляд». На жаль, у чинному законодавстві, спеціальній та юридичній літературі нема чіткого визначення цих понять. Багато фахівців, оперуючи поняттями «регулювання діяльності комерційних банків» та «нагляд і контроль за банківською діяльністю», не завжди трактує їх адекватно, інколи навіть ототожнює їх, а окремі автори змішують акценти на користь того чи того поняття.

Наполягає на узагальненні зазначених повноважень Жан Матук [9, с. 83] та вважає, що таке узагальнення має відбутися за допомогою банківського контролю і включає до нього видання нормативно-правових актів, процес спостереження за діяльністю банків та адміністративно-вольовий вплив на їх діяльність. В. П. Поляков, навпаки, як узагальнююче бере поняття «банківське регулювання», що визначає систему заходів, за допомогою яких держава через центральний банк забезпечує стабільне й безпечне функціонування банківської системи [8, с. 139]. О. О. Качан і О. А. Костюченко вживають терміни «банківське регулювання» та «банківський нагляд» як синоніми. Цікавим є твердження О. П. Орлюка, який зазначає, що наглядовий орган за своєю суттю немає відносин підлеглості із органом, за яким здійснюється нагляд. Наглядовий орган оцінює діяльність відповідної особи лише з позиції законності, але не доцільності, не втручаючись у його оперативну або іншу форму діяльності. На відміну від нагляду, контроль передбачає, як правило наявність відносин підлеглих між органом, що контролює, та особою, над якою здійснюється контроль, а також втручання в оперативну діяльність підконтрольної особи з метою усунення допущених порушень [9, с. 83].

Перш ніж визначити банківський нагляд і контроль, банківське регулювання, доцільно звернутися до концептуального розуміння сутності регулювання, нагляду та контролю. Скажімо, в тлумачному словнику В. І. Даля під регулюванням розуміється процес встановлення чогось у порядку [2; с. 561] або упорядкування, внесення порядку, системи в якусь діяльність [3, с. 713]. Контроль визначається як перевірка відповідності контрольованого об'єкта встановленим вимогам [10] або перевірка виконання законів, рішень, планів тощо [3, с. 446]. А щодо поняття «нагляд», то в більшості словників не визначено сутності цього поняття, воно розглядається тільки з напрямом, сферою діяльності, яка буде об'єктом нагляду. У новому тлумачному словнику української мови дається визначення сутності нагляду як процесу пильнування, слідкування за ким-, чим-небудь для контролю, забезпечення порядку та ін. [10].

На наш погляд, терміни «банківське регулювання» та «банківський нагляд і контроль» це різні види діяльності. Поняття «регулювання» включає в себе певну систему правил і норм, на підставі яких організується діяльність банків. Поняття «нагляд і контроль» розглядаються як позначення органів, які уповноважені вносити зміни в діяльність банків [5, с. 9—10].

Заслужують на увагу визначення даних понять, що подані в енциклопедії банківської справи, а саме:

— банківське регулювання — це одна з функцій держави, яка полягає у створенні системи норм, що регламентують і регулюють діяльність банків, визначають її загальні принципи, порядок банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [4, с. 454];

— банківський нагляд — особливий вид відомчого контролю, система моніторингу та активних упорядкованих дій, здійснюваних державою (в особі ЦБ чи уповноважених наглядових органів) з метою забезпечення дотримання комерційними банками та іншими фінансово-кредитними установами законодавства та обов'язкових економічних нормативів [4, с. 68].

Проте існують й інші визначення даних понять. Деякі економісти (В. І. Міщенко, А. П. Яценюк та ін.) визначають банківський нагляд як систему контролю та активних впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими кредитно-фінансовими установами у процесі їх діяльності законодавства України і встановлених нормативів, з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників [7, с. 107]. О. Д. Вовчак, О. І.

Скаско та А. М. Стасів під банківським регулюванням розуміють певну систему заходів, за допомогою яких центральний банк або інший наглядовий орган забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі [1, с. 15].

На наш погляд, найбільш точно дають визначення банківського нагляду вчені Л. В. Конопатська та К. Є. Раєвський, визначаючи нагляд як регулятивну систему економічних і правових заходів, які здійснюють органи державної влади (або їх уповноважений представник, як правило, центральний банк) для забезпечення стабільності, безпеки та ефективності банківського сектора шляхом обмеження ризиків банківської діяльності, а також створення резервів, достатніх для компенсації вкладникам можливих втрат [5, с. 11].

На нашу думку, банківське регулювання — одна із функцій центрального банку або іншого уповноваженого державою органу, яка полягає у розробці та виданні на підставі законів нормативно-правових актів, які визначають та регламентують види та способи банківської діяльності. Під банківським наглядом слід розуміти безперервний контроль (з моменту допуску на ринок) за діяльністю кожного з банків та банківської системи в цілому з метою забезпечення ефективності, стабільності та надійності банківської системи.

В Україні, згідно із Законами «Про банки та банківську діяльність» та «Про Національний банк України», функцію банківського регулювання та нагляду здійснює Національний банк. Для того, аби нагляд був ефективний, служба банківського нагляду виконувала покладені на неї наглядові функції, потрібно, щоб служба нагляду постійно трансформувалася відповідно до змін у банківській системі. Організаційна структура повинна бути спрямована насамперед на встановлення чітких взаємозв'язків між окремими її департаментами, розподіл між ними прав і відповідальності, що забезпечить злагодженість, погодженість і високу продуктивність праці. «Найкраща» організаційна структура — це та, котра якнайкраще дозволяє організації ефективно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, продуктивно і доцільно розподіляти і направляти зусилля своїх співробітників і досягати своїх цілей з високою ефективністю.

Процес формування банківського нагляду в нашій державі відбувався паралельно з формуванням банківської системи.

Сучасна організаційна структура НБУ зорієнтована на підвищення самостійності та ефективності банківського нагляду, пе-

редбачає більш чіткий розподіл функцій, зосередження їх в одному структурному підрозділі з метою недопущення дублювання та розпорощення.

Система банківського нагляду скоординована вертикально і функціонує як єдиний механізм у складі центрального апарату та територіального управління НБУ та побудована за такою структурою (рис. 1).

Рис. 1. Структура системи банківського нагляду в Україні у 2008 р.

Важливим органом, що входить до структури нагляду, є *Комісія НБУ з питань нагляду і регулювання діяльності банків*, яка є спеціальним органом, котрий створено для проведення скоординованої політики щодо реєстрації, ліцензування банків; надання рекомендацій щодо діяльності банків; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків; застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства й санкцій за порушення валютного законодавства, що сприятиме успішному функціонуванню українських банків, надійному захисту інтересів їхніх вкладників і кредиторів на своєчасному реагуванні на зміни, які відбуваються у банківській системі України.

На *Департамент банківського регулювання та нагляду* (рис. 2) покладено такі функції:

- моніторинг оперативної діагностики та раннього реагування на можливе виникнення проблем у діяльності банків;
- проведення інспекційних перевірок банківських установ;
- перевірка достовірності поданої банком звітності та ін.

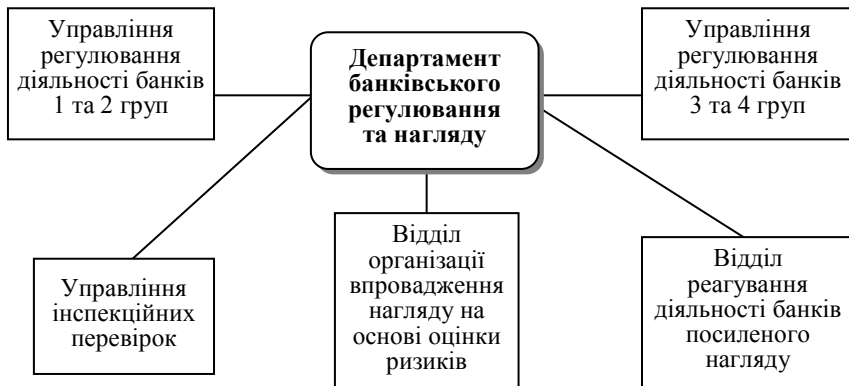

Рис. 2. Структура департаменту банківського регулювання та нагляду

Департамент методології банківського регулювання та нагляду (рис. 3), розробляє та вдосконалює методологічну базу з питань регулювання; проводить регулювання й аналіз діяльності банківської системи; здійснює систематизацію усіх форм звітності та комплексний аналіз фінансового стану кожного банку і системи комерційних банків у цілому тощо.

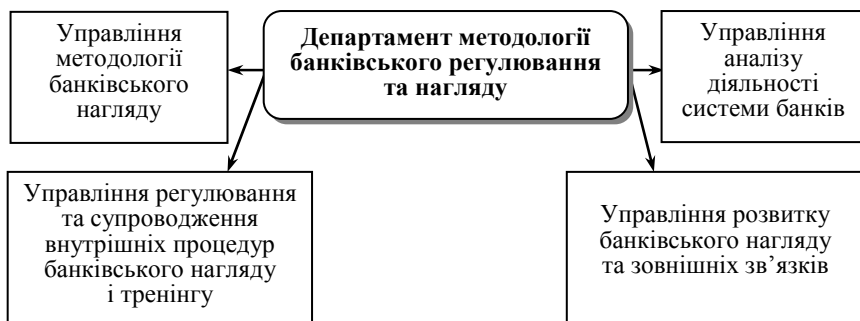

Рис. 3. Структура Департаменту методології банківського регулювання та нагляду

Процедури реєстрації та ліцензування комерційних банків в Україні здійснює *Департамент державної реєстрації та ліцензування банків*, структуру якого наведено на рис. 4.

Рис. 4. Структура Департаменту державної реєстрації та ліцензування банків

Наступним департаментом, що входить до структури нагляду є *Департамент припинення діяльності банків* (рис. 5), який здійснює контроль за процедурою ліквідації банків та веде справи банків, що перебувають у процедурі реорганізації.

Рис. 5. Структура Департаменту припинення діяльності банків

Без ефективної системи банківського нагляду неможливий розвиток надійної та безпечної банківської системи, здатної обслуговувати потреби економіки й населення країни та гарантувати водночас безпеку довірених їй коштів. Лише на таких засадах Україна матиме змогу і право бути членом союзу європейських держав.

Література

1. Вовчак О. Д., Скаско О. І., Стасів А. М. Банківський нагляд: Навчальний посібник. — Львів: Новий Світ-2000, 2005. — 472 с.
2. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. — 736 с.

3. Словник іншомовних слів: За ред. академіка АН УРСР О. С. Мельничука. Вид. 2. — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1985. — 986 с.
4. Енциклопедія банківської справи / В. С. Стельмах та ін. — К.: Молодь, Ін Юре, 2001. — 680 с.
5. Конопатська Л. В., Раєвський К. Є. Банківський нагляд: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2008. — 336 с.
6. Орлюк О. П. Банківська система України. Правові засади організації. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 158.
7. Міщенко В. І., Яценюк А. П., Коваленко В. В., Корнеєва О. Г. Банківський нагляд: Навч. посіб. — К.: Знання, 2004. — 406 с.
8. Поляков В. П., Московкина Л. А. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт. — М.: ИНФРА-М, 1996. — С. 139.
9. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні // Юридичний журнал. — 2004. — № 8(26). — С. 83—92.
10. www.slovnyk.net

Стаття надійшла до редакції 28.01.2008 р.

УДК 336.142.4

Т. В. Жибер,
канд. екон. наук,
доцент кафедри фінансів,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ОСОБЛИВОСТІ БЮДЖЕТНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Статья раскрывает особенности бюджетного процесса в Украине с учётом действующей бюджетной реформы, а именно перехода к составлению и исполнению бюджета по программам и способов текущего сбалансирования бюджета во время его исполнения.

Article features disclose the budget process in Ukraine, taking into account the continuing budgetary reform, the transition to the planning and management of the programme budget and the current ways of balancing the budget during his execution.

Ключові слова: бюджетний процес, результативність бюджетної програми, касовий розрив, збалансування бюджету, позички бюджетам.

В Україні триває бюджетна реформа, спрямована на покращення результатів витрачання обмежених бюджетних коштів в умовах забезпечення всіх декларованих державою бюджетних витрат. Основні напрями реформування — це перехід до бюджетування за програмами, узгодження бюджетних прав учасників